

RATIO DECIDENDI – НОВЕЛИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ*

Практика Європейського суду з прав людини

ВИТЯГ ІЗ РІШЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ ВІД 8 ЛИСТОПАДА 2005 р. У СПРАВІ “СМІРНОВА ПРОТИ УКРАЇНИ”**

5. У травні 1997 р. заявниця, що проживає у Києві, розпочала проти п. М. (свого брата) судовий розгляд у Баглейському районному суді міста Дніпродзержинська щодо розподілу майна своїх нещодавно померлих батьків.

6. Перше судове засідання було проведено 11 червня 1997 р., тоді відповідач подав зустрічний позов. Наступне засідання районного суду було призначене на 25 червня 1997 р., але було перенесено на прохання відповідача.

8. 9 вересня 1997 р. заявниця подала клопотання, яке було задоволене, про відвід судді.

9. Під час слухання 27 листопада 1997 р. на вимогу заявниці було оголошено перерву.

10. 18 грудня 1997 р. відповідач безуспішно заявив відвід судді, а у справі було оголошено перерву для виклику відповідачем свідків. На прохання відповідача перерву було продовжено до 19 лютого 1998 р.

11. Протягом лютого 1998 р. суд провів три слухання та опитав низку свідків.

14. 21 липня 1998 р. відповідач безуспішно заявив відвід судді та експерту.

15. 21 серпня 1998 р. у судовому засіданні було оголошено перерву до жовтня 1998 р. через неявку відповідача.

17. 4 листопада 1998 р. суд, за заявою відповідача, призначив додаткову експертизу оскаржуваного майна.

18. Заявниця стверджувала, що 21 грудня 1998 р. та 27 січня 1999 р. судові слухання переносилися через відсутність відповідача.

19. 15 січня 1999 р. експертна установа проінформувала суд, що необхідна експертиза не проведена через відсутність необхідних документів

* Рубрика функціонує під егідою Єдиного порталу аналітики судової практики *RATIO DECIDENDI*.

** Витяг із рішення Європейського суду з прав людини від 8 листопада 2005 р. у справі “Смірнова проти України”, сформований Л. Сидоровою.

та неправильну постановку питань. Установа просила надати необхідні документи та переформулювати питання.

20. 3 лютого 1999 р. суд поставив нові запитання експерту та зобов'язав відповідача оплатити вартість експертизи, а також для забезпечення позову наклав арешт на будинок.

21. 20 серпня 1999 р. було складено висновок експерта.

22. 1 вересня 1999 р. слухання було перенесено через неявку заявниці.

23. 9 листопада 1999 р. суд переніс слухання справи по своїй волі.

24. З 11 листопада 1999 р. до 5 січня 2000 р. слухання переносилися чотири рази через відсутність відповідача. 16 листопада 1999 р. суд виніс постанову про привід відповідача. 26 листопада 1999 р. дільничний міліціонер проінформував суд, що привід відповідача не може бути виконаний, оскільки п. М. відсутній за своїм місцем проживання.

25. З 5 січня до 5 червня 2000 р. суд відкладав слухання справи п'ять разів через неявку заявниці до суду.

26. 5 червня 2000 р. відповідач заявив відвід судді, проте його клопотання було відхилене.

27. З 13 червня до 18 жовтня 2000 р. шість судових засідань були перенесені через неявку заявниці (один раз), відповідача (два рази) та двох сторін (три рази).

28. З 18 жовтня до 1 грудня 2000 р. суд провів п'ять судових засідань.

29. 1 грудня 2000 р. суд задовольнив позовні вимоги заявниці, призначивши за нею право власності на 77/100 житлового будинку. У цьому рішенні суд послався на свідчення вісімнадцяти свідків та низку доказів і висновок експерта.

30. Відповідач оскаржив це рішення. 12 лютого 2001 р. Дніпропетровський обласний суд скасував рішення від 1 грудня 2000 р. та направив справу на новий розгляд.

31. 10 квітня 2001 р. районний суд призначив справу до розгляду.

32. 26 квітня та 28 травня 2001 р. слухання були перенесені через неявку заявниці.

33. На засіданнях 15 серпня та 11 вересня 2001 р. заявниця просила перенести засідання для зміни предмета позову.

34. 18 вересня 2001 р. відповідно до нової касаційної процедури заявниця подала касаційну скаргу на ухвалу від 12 лютого 2001 р. Суд виніс ухвалу про залишення касаційної скарги заявниці без розгляду через процесуальні недоліки та надав строк для їх усунення.

35. 17 жовтня 2001 р. заявниця подала доповнення до скарги, для ознайомлення з яким відповідачу потрібен був час, у зв'язку з чим слухання було перенесено.

36. 18 жовтня 2001 р. слухання справи було перенесено на прохання заявниці.
37. З 8 листопада 2001 р. до 4 лютого 2002 р. слухання переносилися чотири рази у зв'язку з неявкою заявниці.
38. 4 лютого 2002 р. суд виніс ухвалу про призупинення судового розгляду до вирішення касаційної скарги заявниці.
39. 15 березня 2002 р. Верховний Суд відхилив касаційну скаргу заявниці.
40. 10 травня 2002 р. районний суд відновив судові засідання, але у зв'язку з неявкою заявниці оголосив перерву. Відтоді і до 25 грудня 2002 р. заявниця не з'явилася на вісім засідань.
41. З 31 січня до 1 грудня 2003 р. суд провів п'ять та переніс три засідання (одне засідання було перенесене через неявку заявниці, друге – через те, що суддя був зайнятий розглядом іншої справи, а останнє – через хворобу третьої особи).
42. З 1 грудня 2003 р. до 2 лютого 2004 р. три засідання було перенесено через неявку заявниці.
43. З лютого 2004 р. заявниця подала в суд клопотання слухати справу у її відсутність.
44. 10 лютого 2004 р. суд заслухав свідків.
45. Слухання, призначені на 26 лютого та 9 березня 2004 р., були перенесені через неявку третьої особи. 25 березня 2004 р. суд вирішив слухати справу у відсутність цієї особи. За клопотанням відповідача суд призначив додаткову експертизу щодо спірного майна.
46. 29 квітня 2004 р. районний суд ухвалив рішення, яким частково задовольнив позов заявниці. Проте частка п. М. у будівлі зростає до 28 %.
47. Відповідач оскаржив це рішення. Районний суд надав можливість заявниці подати свої зауваження до апеляційної скарги. Отримавши зауваження заявниці, суд 16 червня 2004 р. направив справу до апеляційного суду Дніпропетровської області.
48. 7 вересня 2004 р. апеляційний суд скасував рішення від 29 квітня 2004 р. та направив справу на новий судовий розгляд.
49. Слухання справи було призначене на 23 жовтня 2004 р., проте суд переніс це слухання, як і наступне через відсутність заявниці. 7 грудня 2004 р. заявниця подала до суду клопотання розглядати справу у її відсутність.
50. 10 грудня 2004 р. відповідач задалегідь безуспішно заявив відвід всьому складу районного суду та просив направити справу до іншого суду.
51. Справа до цього часу (2005 р.) розглядається в районному суді.

I. Щодо стверджуваного порушення ст. 6 § 1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція).

56. Суд зазначає, що заявниця розпочала судове провадження у травні 1997 р. Проте період, який необхідно брати до уваги, розпочався тільки у вересні 1997 р., коли Конвенція набула чинності для України. Період, який розглядається, ще не скінчився. Таким чином, він вже триває понад вісім років.

59. Суд нагадує, що метою п. 1 ст. 35 Конвенції є надання Високим Договірним Сторонам можливості запобігти порушенню, у якому вони звинувачуються, або ж виправити такі порушення ще до того, як заяву буде передано на розгляд Суду. Проте мають бути вичерпані лише ті засоби правового захисту, які є ефективними (див. серед інших, рішення у справі від 29 червня 2004 р. № 18966/02 “*Войтенко проти України*”, § 29). Щоб бути ефективним, засіб має бути здатним попередити або зупинити стверджуване порушення чи надати адекватне відшкодування за будь-яке таке порушення, що вже сталося (див. *mutatis mutandis* “*Красускі проти Польщі*”, № 61444/00, § 66, ECHR 2005).

60. Суд зазначає, що у цій справі звернення до процедури касації не могло надати заявниці ні компенсацію за стверджуване порушення її права на розгляд справи протягом розумного строку, ні пришвидшити розгляд справи. У будь-якому разі це призвело б до подальшого затягування розгляду справи на місяці або навіть на роки (див. рішення від 6 вересня 2005 р. № 70767/01 у справі “*Павлюлінець проти України*”, § 19).

64. Заявниця вважала, що провадження не було проведено з достатньою старанністю. Також зазначила, що вона, порівняно з відповідачем, була відповідальною за незначну кількість перенесень судових засідань. Заявниця стверджувала, що на її можливість з’явитися до суду вплинуло те, що вона постійно проживає в місті Києві, який розташований за декілька сотень кілометрів від міста Дніпродзержинська, де проводилися слухання.

66. Суд повторює, що розумність тривалості провадження повинна бути оцінена в світлі обставин справи та з огляду на такі критерії: складність справи, поведінка заявника та відповідних органів, а також предмет спору (див., серед іншого, “*Frydlender v. France*”, № 30979/96, § 43, ECHR 2000-VII).

69. Проте Суд вважає, що національні органи теж значною мірою вплинули на затягування провадження. Це, зокрема, стосується нездатності державних органів ефективно протидіяти перепонам, які умисно створював відповідач для руху справи.

У зв’язку з цим Суд, на протипагу Уряду, не може заявниці поставити у провину затримки, пов’язані з тим, що відповідач чотири рази заявив відвід суду, двічі заявляв клопотання провести додаткову судову експертизу і безліч разів не з’являвся до суду.

Суд зауважує, що хоча національне законодавство не передбачає жодних спеціальних засобів проти цих тактик затягувань, суди мали в своєму розпорядженні достатній механізм для забезпечення присутності заявника в суді.

Однак із матеріалів справи не вбачається, що державні органи хоча б раз розглядали можливість накласти штраф на п. М. чи провести розгляд справи у його відсутність. Так тривало до листопада 1999 р. (два роки та шість місяців після початку провадження), коли суд виніс ухвалу про привід відповідача, яка в результаті залишилася невиконаною, оскільки його місцезнаходження було невідомим.

Суд зазначає, що навіть, якщо це правда, що заявниця ніколи не заперечувала проти продовження чи перенесення, яке було на вимогу відповідача чи ним спричинено, це не звільняло суди від того, щоб дотримуватися вимоги розумного строку відповідно до ст. 6 § 1, оскільки обов’язок швидкого здійснення правосуддя покладається передусім на відповідні державні органи (див. рішення від 17 грудня 2002 р. № 44808/98 у справі “*Mitchell and Holloway v. the United Kingdom*”, § 56).

71. Беручи до уваги свою прецедентну практику з цього предмета, Суд вважає, що в цій справі тривалість провадження була надмірною і не відповідала вимозі “розумного строку”.

72. Тому, відповідно, було порушення ст. 6 § 1.